

СЭТГЭЛ САНААНЫ ХОХИРЛЫН ТАЛААРХ ЗАРИМ АСУУДАЛ

Б.Мөнхзул

ДХИС-ийн ЦС-ийн сургуулийн Эрүүгийн эрх зүй,
криминологийн тэнхимийн багш, магистр
цагдаагийн ахлах дэслэгч

М.Булган

ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн
322-р дамжааны сонсогч

Удиртгал

Эрх зүйт төрийн чухал зорилтуудын нэг бол иргэнийхээ зөрчигдсөн эрхийг аль болох шуурхай, шударга байдлаар сэргээх, учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх механизмыг боловсронгуй болгон хэрэгжүүлэх явдал билээ. Олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээнд Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай Пакт зэрэг товчхондоо олон улсын Хүний эрхийн Биллд хүний үндсэн эрх, эрх чөлөөг хангахын зайлшгүй шаардлагыг заасан байдаг ба Монгол улсын Үндсэн хуульд иргэн бүр хууль, олон улсын гэрээнд заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл уул эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах, бусдын хууль бусаар учруулсан хохиролыг нөхөн төлүүлэх эрхтэй гэж заасан байдаг. Иймээс өнөө цаг үед тулгамдсан асуудлуудын нэг болоод байгаа хүний сэтгэл санааны материаллаг бус гэм хорыг арилгах, нөхөн төлүүлэх эрх зүйн харилцааны талаар цогцоор нь авч үзэх шаардлага тулгамдаж байна.

Энэ асуудал нь цаашлаад хүний эрх, эрх чөлөөтэй холбогдож туйлын их анхаарал татаж байгаа хэдий ч одоогоор манайд төдийлөн нухацтай судалсан, хууль тогтоомжинд нарийвчлан тусгасан зүйл бага байгаа юм. Үүний учир материаллаг бус гэм хорыг арилгах, нөхөн төлүүлэх тооцох аргыг тогтоох зорилготойгоор энэхүү сэдвийг хөндөн авч үзлээ.

Үндсэн хэсэг

Бид Монголын хууль эрх зүйн орчинд сэтгэл санааны хохирлыг тооцох тухай зүйл, заалтууд байхгүй харин гадаадын зарим улс орнууд сэтгэл санааны хохирлыг шийдэх хууль, эрх зүйн орчинтой гэсэн таамаглал дэвшүүлээд энэхүү судалгааны хүрээнд /content analysis/ буюу агуулгад дүн шинжилгээ хийх аргыг ашиглан хууль зүйн доктор Ш.Үнэнтөгс “Сэтгэл санааны гэм хорын тухай ойлголт буюу гүтгэлэг, нэр төр гутаах асуудлын талаарх эрх зүйн зохицуулалт” нийтлэл, засгийн газрын мэдээ сонин, Австрали болон Их Британы хууль зүйн зохицуулалт, Монгол улсын “Эрүүгийн хууль”, “Иргэний хууль”, “Сэтгэц эрүүл мэндийн тухай хууль” бусад орны “Сэтгэц эрүүл мэндийн тухай хууль”-д дүн шинжилгээ хийлээ.

Мөн сэтгэл санааны хохирлыг гадаадын зарим улс орнууд хэрхэн хууль тогтоомжиндоо оруулсан байдгийг тодруулах гэж зарим орнуудын “Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай хууль”-г судалсан билээ.

Солонгос улс

- Солонгосын засгийн газраас эрүүл мэндийн салбарын нийт төсвийн 6%-ийг сэтгэцийн эрүүл мэндэд зарцуулдаг. Үүний 31%-ийг сэтгэцийн эрүүл мэнд ба сэтгэцийн эмнэлгүүдэд зарцуулдаг.
- Нийт хүн амын 4% сэтгэцэт нөлөөт эм бэлдмэл хэрэглэх боломжтой. Солиорлын эсрэг эмчилгээний төлбөр 8071 вон, сэтгэл гутралын эсрэг эмчилгээний төлбөр 8020 вон бөгөөд эдгээр нь өдрийн цалингийн 29% - тай тэнцэнэ.
- Өдрийн дундаж цалин 27840 вон байдаг. Сэтгэцийн бүх эмгэг, өвчнүүдийн төлбөр нийгмийн даатгалд тусгагддаг.

Чех улс

- Сэтгэцийн эмч нар даатгалынхаа хуулиар Европын холбооны журам, өвчлөл тус бүрт оноогдсон төлбөрийг эмчилгээний төлбөр болгон засгийн газраасаа авдаг.
- Сэтгэл зүйчид нь хоёр хэлбэрээр төлбөрөө авч болдог. Нэг бол үйлчлүүлэгчээсээ төлбөрөө авна. Эсвэл иргэдийнхээ эрүүл мэндийн даатгалаар сэтгэл зүйчид нь төлбөр авна.

Турк улс

- Туркийн засгийн газар, сэтгэлзүйн эрүүл мэндийг нэмэгдүүлэх ихэнх үйл ажиллагаагаа улсын сэтгэцийн эмнэлгүүдээр дамжуулж явуулдаг.

- Иймээс туркийн засгийн газар сэтгэцийн эрүүл мэндийн талаарх зорилтууддаа 2011 онд дараах зүйлүүдийг тусгасан болно. Нийгмийн сэтгэцийн эрүүл мэндийн нөхөн сэргээх эмчилгээг явуулах, сэтгэцийн эрүүл мэндэд зарцуулж буй хөрөнгийг ихэсгэх, сэтгэл санааны хохирол болон сэтгэцийн эрүүл мэндийн эмчилгээний чанарыг сайжруулах гэх мэт үйл ажиллагаануудыг эрчимтэй явуулж эхэлсэн болно.

Орсын холбооны улс

- Сэтгэл санааны хохирлын тусламжийн төлбөрийн тухай уг хуульд дурдахдаа засгийн газар болон орон нутгийн захиргаанаас хангана гэсэн байна. Тодорхой үнэн дүн тусгагдаагүй.

Монгол Улсын Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай хуулийн эрх зүйн орчин, түүний сул талыг дүгнэвэл:

- Сэтгэл судлаачийн ажиллах эрх зүйн орчны талаар дурьдсан боловч яг юу хийх нь тодорхойгүй, ажил үүргийн хувьд ойлгомжгүй.
- Сэтгэцийн урьдчилан сэргийлэх ажлын тухай хэн, ямар арга хэмжээ авах нь тодорхойгүй.
- Хүндээ, хүний сэтгэл зүйд анхаараагүй, хүндэрсэн хойно нь эмээр эмчлэх, хэвтүүлэх, торгоох талаар илүү тусгасан.
- Төрийн байгууллагууд шаардлагатай бол сэтгэлзүйн хувийн төвүүд, чөлөөт ажиллагч сэтгэлзүйчтэй хэрхэн хамтарч ажиллах болон төрөөс баримталж буй сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай хуультай уялдан ажиллах тухай арга хэмжээ аваагүй зэрэг болно.

Гадаад орны сэтгэцийн эрүүл мэндийн хууль нь Монгол улсын Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай хуулиас давуу зүйлийг нь бид ийнхүү судалж үзлээ. Иймд Монгол улсын Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай хуулинд эрүүл мэндийн даатгалаараа сэтгэл зүйн зөвлөгөө авдаг, сэтгэл зүйчид ханддаг үйлчилгээг нэвтрүүлэх шаардлагатай байна.

Нийслэлийн төвийн 6 дүүргийн 1999-2001 оны хооронд нэхэмжлэл гаргасан мөнгөн дүнгийн дээд доод хэмжээ¹.

Нийслэлийн 6 дүүргийн 1999, 2000, 2001 оны хооронд хариуцагчаас нэхэмжилсэн мөнгөний дээд, доод, дундаж хэмжээ, мөн нэхэмжлэлийг хангасан шүүхийн шийдвэрийн эд хөрөнгийн бус гэм хорын хэмжээг тогтоосон доод болон дээд, дундаж хэмжээг хүснэгтээр үзүүлэв.

1	Хаанаас тогтоосон /мөнгөн дүн/	Доод хэмжээ	Дундаж хэмжээ	Дээд хэмжээ
2	Нэхэмжлэгчийн нэхэмжилсэн мөнгөн дүн	100000 төг	2-30 сая	400 сая төг
3	Шүүхийн шийдвэрээр хариуцагчаас гаргуулахаар тогтоосон мөнгөн дүн	42000 төг	200000-500000 төг	1500000 төг

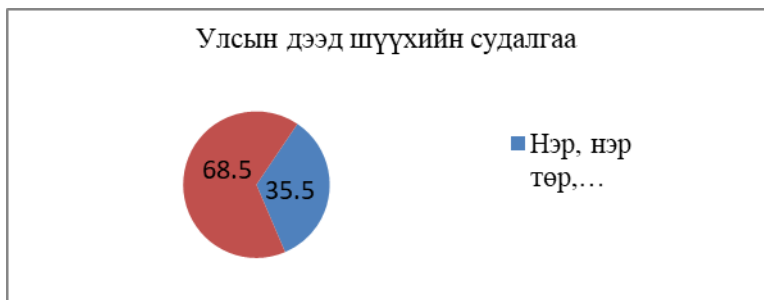
Энэхүү хүснэгттэй жишиж үзвэл Их Британи улсад бага зэргийн сэтгэл санааны хохирлыг /доромжлол, үг хэллэг / 1290- 4900 фунт стерлингээр үнэлдэг байна. Харин дунд зэргийнх /гүтгэлэг, гүжирдэл/ бол 4.9 - 45 мянга, хүнд зэргийн сэтгэл санааны хохирол /сэтгэлийн хямрал, амь нас/ учирсан хэмээн үзвэл 45-96 мянга хүртэлх фунт стерлингээр үнэлж, тооцдог аж.

Улсын дээд шүүхээс хийсэн нэхэмжлэл гаргагчдын төрөл ойлголтын судалгаа².

Улсын дээд шүүхээс 1999-2004 оны хооронд хийсэн судалгаанаас харахад шүүхэд хандсан сэтгэл санааны гэм хорыг нөхөн төлүүлэх талаарх нэхэмжлэлүүд хүний нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаасныг шүүхээс хэрэг хянан хэлэлцээд тогтоосон атлаа тухайн хүнд гэм хорын хохирол учраагүй гэж дүгнэж, энэ талаар нэхэмжлэлийг хэрэгсэхгүй болгосон зөрүүтэй шийдвэрүүд олонтаа гаргасан байдаг байна.

¹ Ш.Жанцан.“Хууль зүйн сэтгэл судлал”.УБ.,2006

² “Хууль Зүйн Үндэсний Хүрээлэн”,2006



Гэм хор нь нэлээд өргөн хүрээтэй ухагдахуун бөгөөд эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус гэж хуваагдана. Эд хөрөнгийн гэм хорын мөнгөн үнэлгээг хохирол гэнэ. Харин эд хөрөнгийн бус гэм хор гэж бусад этгээдийн хууль бус үйлдлийн улмаас учирсан зан суртахууны, сэтгэл санааны шинжийг агуулсан бие махбодийн зүдгүүр шаналал гэж тодорхойлдог. Өөрөөр хэлбэл хохирогчоос зөрчигдсөн эрхээ сэргээхэд буюу эрх зөрчигдөхөөс өмнөх байдалд эргүүлж оруулахад шаардагдах зардал болон эрх зөрчигдөсний улмаас алдсан орлогыг хохирол гэж тодорхойлдог бол эдийн бус сэтгэл санааны гэм хор гэж эрх зөрчигдөсний үр дагавар /өвчин, сэтгэлийн шаналал зэрэг/ юм. Тэгэхээр гэм хор, хохирол гэсэн ойлголтуудыг яг ижил ойлголт гэж авч үзэх нь тийм ч оновчтой биш байна.

Аливаа гэмт хэрэг, зөрчил нь нийгмийн сөрөг үзэгдэл, хүний нийгэмд аюултай гэмт зан үйл болохын хувьд хуулиар хамгаалсан нийгмийн эрх, ашиг сонирхолд халдан нийгэмд аюултай хор уршиг учруулах нөхцлийг бий болгодог ба тэрхүү учруулсан буюу учруулж болох байсан хор уршгаас гэмт хэргийн нийгмийн хор аюулын хэр хэмжээ шалтгаална.

Гэмт хэргийн хор уршиг бол нийгэмд аюултай хууль зөрчсөн, гэм буруутай зан үйлийн эцэст Эрүүгийн хуулиар хамгаалагдсан эрх ашиг, түүний гадаад ертөнцөд гарсан өөрчлөлт, бий болсон үр дагавар бүхэн гэмт хэргийн хор уршиг болохгүй. Учир нь гэмт гэмт хэргийн хор уршиг бол гэмт эхэрг үйлдсэний үр дүнд гадаад ертөнцөд гарсан өөрчлөлт төдий биш харин гэмт хэргийн заавал байх шинж болгон хуульчилсан үр дагавар юм.

Гэмт хэргийн хор уршигийг түүний шинж чанараас хамааран:

1. Материаллаг хор уршиг гэдэг нь хүний амь нас, эрүүл мэнд, өмчлөх эрх зэрэг нийгмийн харилцаанд учирсан илрэх гадаад хэлбэр бүхий бодит материаллаг шинжтэй хор уршигийг хэлнэ.
2. Материаллаг бус хор уршиг гэдэг нь хүний нэр төр, алдар хүнд, нийгмийн ёс суртахуун, төр, олон нийтийн байгууллага, аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаа Монгол Улсын тусгаар тогтнол, үндэсний аюулгүй байдал гэх мэт нийгмийн материаллаг бус эрх ашиг сонирхолд учруулсан хор уршигийг хэлнэ.

Үүнээс үндэслэн хэлэхэд сэтгэл санааны гэм хорыг манайд гэм хорын тусгайлсан төрөл болгож авч үзэхгүй байгаа бөгөөд харин эдийн бус гэм хорыг нөхөн төлүүлэхэд харгалзан үзэх шалгуур болгохоор хуульчилсан нь ажиглагдаж байна.

Бид энэхүү илтгэлээр материаллаг бус гэм хорын нэг хэсэг болох бие эрхтэний болон сэтгэцийн хохирол, цаашлан амьдралын баяр баясгалан байхгүй болох, стресс нервийн асуудлын хохирлыг хэрхэн арилгах талаар уг сэдвийг бэлтгэх явцдаа контент анализийн аргыг ашиглаж хууль зүйн ухааны доктор Ш.Үнэнтөгс “Сэтгэл санааны гэм хорын тухай ойлголт буюу гүтгэлэг, нэр төр гутаах асуудлын талаарх эрх зүйн зохицуулалт” нийтлэл, “Багш сонсогч, суралцагчдын эрдэм шинжилгээний бүтээлүүдийн эмхтгэл”, “Иргэний хууль”, “Сэтгэцийн эрүүл мэндийн хууль” зэрэг материалуудтай танилцаж, агуулгын дүн шинжилгээ хийлээ.

Монгол улсын Үндсэн хуульд иргэн бүр хууль, олон улсын гэрээнд заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл уул эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах, бусдын хууль бусаар учруулсан хохиролыг нөхөн төлүүлэх эрхтэй гэж заасан байдаг. Иймээс өнөө цаг үед тулгамдсан асуудлуудын нэг болоод байгаа хүний сэтгэл санааны материаллаг бус гэм хорыг тооцох, арилгах, нөхөн төлүүлэх эрх зүйн харилцааны талаар цогцоор нь авч үзэх шаардлага тулгамдаж байна. Тухайлбал “Хүний эрхийн үндэсний комисс”-ын гишүүн Н.Ганбаярын өнөөдөр сонинд өгсөн ярилцлагаас:

-Сэтгүүлч: Сэтгэл санааны хохирол барагдуулсан тохиолдол байгаа юу?

-Гишүүн: Байлгүй яах вэ. Гэхдээ ийм хохирлыг хуулийн дагуу мөнгөн дүнгээр тооцож олгох аргачлал манайд нэвтрээгүй. Тиймээс одоогоор тухайн шүүгчийн үзэмжээр л шийдвэрлэж

байна. Иймээс гэмт хэргийн хохирогчийн сэтгэл санааны хохирлын хэмжээг тогтоох тодорхой аргачлал, эрх зүйн зохицуулалт үгүйлэгдэж байна. Хэмээн хэлсэн нь сэтгэл санааны хохирлыг тооцох, арилгах аргачлал өнөөдөр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй хууль эрх зүйн актад дутагдаж байгаа нэгэн зохицуулалт мөн болохыг бататгасны илрэл юм.

Монгол улсад анх сэтгэл санааны хохирол буюу эдийн бус хохирлыг тооцох тухай 1994 оны “Иргэний хууль”-д заасан байдаг. Үүнээс хойш 2002 оны шинэчлэн найруулсан “Иргэний хууль”-д энэ тухай илүү боловсронгуй эд хөрөнгийн бус гэм хорыг арилгах гэсэн бие даасан зүйл оруулсан нь иргэн хуулийн этгээдэд хөрөнгийн бус эрх ашгийг хамгаалах чухал заалт болсон юм.

Гэвч өнөөдөр гарч буй шүүхийн шийдвэрүүдэд сэтгэл санааны хохирлыг голчлон мөнгөн хэлбэрээр хуулийн этгээдэд хариуцлага ноогдуулж байгаа нь хохирогчийн эрүүл мэнд, сэтгэл санааны гэм хорд учирсан хохирлыг бүрэн арилгаж чадахгүй байна.

Хэдийгээр ийнхүү хохирлыг нь мөнгөн хэлбэрээр үнэлж, барагдуулж буй мэт боловч анзаарч үзвэл учир дутагдалтай асуудлууд энд бий. Шүүхээс нэр төр гутаах, хэрэг маргааныг хянан шийдвэрлэхдээ нэхэмжлэгчид эрүүл мэнд сэтгэл санааны гутрал бий болсон эсэх, ашиг орлогын тооцоо, гэм хорын хохирлын хэмжээ, үг хэллэгийн тайлбар зэрэг тусгай мэдлэг шаардсан асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх боломжийг нарийвчлан зохицуулах нь зүйтэй юм.

Түүнчлэн Австрали, Их Британи зэрэг оронд шүүхээс үндсэн дөрвөн элементийг хангагдсан тохиолдолд хэн ч нэр төрөө сэргээх нэхэмжлэл гаргаж болдог ба тухайн гаргаж буй нэхэмжлэлийг хүлээн авдаг. Уг шаардлагад:

- Бодит байдалд нийцээгүй мэдээлэл түгээсэн бол,
- Нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаасан бол,
- Тодорхой байгууллага, хувь хүний нэр зааж, танигдахаар бичсэн, дүрсэлсэн бол,
- Бодит баримт, болсон үйл явдал дээр тулгуурлаагүй бол гэсэн үндэслэлтэй байх ёстой.

Харин Монгол Улсад нөхөн төлбөрийн хэмжээг тодорхойлох аргачлалд:

- Мэдээ тараасан арга
- Тараасан арга хэрэгсэл
- Тархсан хүрээ
- Сэтгэлийн шаналал үр дагавар
- Хувийн үнэлгээ зэргээр тооцож үнэлдэг байна.

Монгол Улс сэтгэл санааны хохирлыг амь нас, эрүүл мэнд болон эд хөрөнгөд учирсан хохиролтой хамтад нь тооцож олгодог. Өөрөөр хэлбэл, сэтгэл санааны хохирлыг "дагалдах хэрэгсэл" болгожээ. Гэтэл дэлхийн ихэнх орон сэтгэл санааны хохирлыг тусад нь тооцож, үнэлдэг тогтолцоонд шилжжээ. Тухайлбал, БНСУ-д сэтгэл санааны хохирлыг тооцох тусгай аргачлалтай. БНСУ-д хохирогчид сэтгэл санааны хохирлын нөхөн төлбөр олгоод зогсохгүй хохирогчийн гэр бүлийн гишүүн бүрт нь тооцож өгдөг байна. Өөрөөр хэлбэл, хохирогчид үүссэн сэтгэл санааны тавгүй байдал гэр бүлийн гишүүдэд нөлөөлдөг хэмээн үзжээ³.

Түүнчлэн сэтгэл санааны гэм хор учирсан гэх хүн буюу нэмжлэл гаргагч өөрийн хохирсон гэх үнэлгээгээ мөнгөн хэлбэрээр тооцон нэхэмжлэх, түүнийг нь шүүх хууль хяналтынхан хэрхэн үнэлэн тооцох аргачлал нэн хангалтгүй байгаа болно. Үүнээс шалтгаалан нэхэмжлэл гаргагчид өөрсдийн тооцолсноор буюу хатуухан хэлэхэд хүссэнээрээ нэхэмжлэлийн мөнгөн хэлбэрээ илэрхийлдэг гэхэд хилсдэхгүй байна⁴. Товчхондоо, энэ хохирлын хэмжээг хэрхэн, яаж тооцож, барагдуулах талаар эрх зүйн зохицуулалт дутмагаас иргэд хохирлоо бодитой, бүрэн дүүрэн төлүүлэх эрхээ эдэлж чадахгүй үлдэж байна.

Шүүхээс сэтгэл санааны хохирлын хэрэг маргааныг хянан шийдвэрлэхдээ нэхэмжлэгчид эрүүл мэнд, сэтгэл санааны гутрал бий болсон эсэх, ашиг орлогын тооцоо, гэм хорын хохирлын хэмжээ, үг хэллэгийн тайлбар зэрэг тусгай мэдлэг шаардсан асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх боломжийг нарийвчлан зохицуулах нь зүйтэй ба гэм буруутай этгээдэд оноож буй эдийн бус гэм хорыг мөнгөөр нөхөн төлүүлэх хэмжээг тогтоох нийтлэг шалгуур байхгүй байгаа. Энэ нь шүүгч өөрийн итгэл үнэмшилдээ тулгуурлан шийдвэр гаргах боломжтойгоос гадна нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэг хүнд гэсэн ойлголтууд нь хоорондоо ялгаатай боловч шүүхийн практикт өөрөөр хэлбэл, шүүх, хариуцагч, нэхэмжлэгч нар эдгээр ойлголтыг төдийлөн анхаарч үздэггүй байна.

Дүгнэлт

³ “Засгийн газрын мэдээ” сонин., 2017

⁴ Хууль зүйн доктор Ш.Үнэнтөгс “Сэтгэл санааны гэм хорын тухай ойлголт буюу гүтгэлэг, нэр төр гутаах асуудлын талаарх эрх зүйн зохицуулалт” .УБ., 2015

Сэтгэл санааны хохирол гэдэг нь амь нас, эрүүл мэнд болон эд хөрөнгийн хохирлоос үүдэлтэй алдагдсан боломж юм. Тиймээс алдагдсан боломжийг алдахгүйн тулд холбогдох төрийн байгууллагууд анхааралдаа авах нь зүйн хэрэг биз ээ. Иймд бид энэхүү сэдвийг өнөөгийн нийгэмд тулгамдаж буй асуудлуудын нэг хэмээн авч үзэн сэдвийн хүрээнд агуулгад дүн шинжилгээ хийх аргыг ашиглан сэтгэл санааны хохирлыг арилгах талаар өгүүлсэн нийтлэл, ном зохиол, эрдэмтэн докторуудын судалгааны ажилд дүн шинжилгээ хийлээ.

Манай улсын хууль тогтоомжид сэтгэл санааны гэм хорыг нөхөн төлүүлэх талаар шууд заасан заалт байхгүй гэж болох юм. Иргэний хуулийн 511-р зүйлд энэ тухай хэсэгчилэн дурдсан байдаг боловч нэр төр, алдар хүнд, ажил мэргэжлийн нэр төр гэх ухагдхуунаар дуусаж байгаа нь сэтгэл санааны хохирлын талаарх гүйцэд ойлголтыг тусгаагүй байна. Бусад улс орнуудын эрх зүйн зохицуулалтад сэтгэл санааны хохирлыг тооцох аргачлалыг тусгайлан зааж оруулсан байдаг бөгөөд ОХУ, Турк, Чех, БНСУ зэрэг орнуудад энэхүү асуудлыг тооцох тухай “Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай хууль”-даа зааж өгсөн байдаг.

Сэтгэл санааны гэм хорыг нөхөн төлүүлэх талаар манай хууль тогтоомжинд тодорхой зааж өгөөгүй байгаа нь хууль зүйн практикт уг зохицуулалтыг янз бүрээр тайлбарлах, ойлгож шийдвэрлэх тодорхойгүй байдлыг үүсгэх хандлага байна. Иймд бидний “Монголын хууль эрх зүйн орчинд сэтгэл санааны хохирлыг тооцох тухай зүйл, заалтууд байхгүй” гэх нэгдүгээр таамаглал батлагдаж байна. Мөн хоёрдугаар таамаглал буюу “Гадаадын зарим улс орнууд сэтгэл санааны хохирлыг шийдэх хууль, эрх зүйн орчинтой” гэсэн таамаглал мөн батлагдаж байна.

Санал, зөвлөмж

Уг судалгааны үр дүнгээс үндэслэн, сэтгэл санааны хохирлыг тооцохтой холбоотой асуудалд шийдэл гаргах зорилгоор дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Сэтгэл санааны хохирлыг тооцох аргачлалыг “Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай хууль”-д шинэ заалт оруулан өгч үүнд илүү дэлгэрэнгүй нөхцөлийг оруулах;
2. Сэтгэл санааны гэм хор түүнээс үүссэн стресс, шаналал зэрэг сэтгэл зүйчийн хэрэгцээ үүссэн нөхцөлийг харгалзан эрүүл мэндийн даатгалаараа сэтгэл зүйн зөвлөгөө үнэ төлбөргүй авдаг, сэтгэл зүйчид ханддаг үйлчилгээг нэвтрүүлэх;
3. Бусдын нөлөөгөөр учирсан сэтгэл санааны гэм хорыг тооцох мөнгөн /нэгж/ үнэлгээг сэтгэцийн эмч болон тусгайлан олгосон эрхтэй сэтгэл зүйчид хамтран гаргаж нэхэмжлэгчийн хүлээн зөвшөөрсөн гарын үсгээр баталгаажуулснаар шүүх нэхэмжлэлийг хүлээн авдаг болох /Энэ тухай “Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай хуулинд заалт оруулах/
4. Хохирогчид болон түүний гэр бүлд нийгмийн даатгалаас нөхөн төлбөр олгох барагдуулах; /тухай журам батлахаар хуульчилах ингэснээр хохирогчдийн сэтгэл санаа болон эдийн засгийн баталгааг хангах давхар ач холбогдолтой юм/
5. Сэтгэл санааны хохирол гэж чухам юуг хэлэх, юуг хамруулах талаар Улсын дээд шүүхээс албан ёсны тайлбар гаргах хэрэгтэй байна. Улмаар өнөөдрийн манай шүүхийн практикт сэтгэл санааны хохирлыг бага боловч арилгаж шүүхийн нэгдсэн дадал төлөвшин тогтох үндэстэй гэж үзэж байна.